

Яшчэ адно значэнне слова хаваецца ў словазлучэнні „вясковая крама“. Яна — адна з дамінантаў сельскага жыцця. Празь ейны гарэлачны адзел пралягаюць шляхі ў клуб, у сельсавет, да брыгадзіра, а то й да самога старшыні. Для *крамы* чакаюць прывозу тавараў і абмяркоўваюць усё — ад сьветнай палітыкі да маральнага аблічча аднавяскоўцаў.

Крама — месца нараджэння савецкіх выказаў: ушла на базу, піва нет, прыём тавараў, пераўчот, па кілаграму ў адны рукі, отпуск па талонам. Хаця гэта ўжо й ня *крама*, а *магазын*.

Красоўкі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Паводле народнай этымалёгіі слова *красоўкі* паходзіць ад краснага — прыгожага. Насамрэч назва *красоўкі* абавязаная сваім паходжаньнем *кросу* — спартоваму бегу ці гонцы па перасечанай мясцовасьці зь пераадоленьнем перашкодаў.

Красоўкі прыйшлі ў жыццё беларусаў на зьмену кедам недзе на пачатку 80-х. Як і кожная добрая рэч, у савецкія часы *красоўкі* адразу сталі дэфіцытам. Колькі *красаў* прабегла моладзь у пошуках гэтага тавару, колькі стаптала старых *красовак*, каб набыць новыя! Дэфіцытнасьць *красовак* падвысіла іхны статус, і шчаслівы ўладальнік абутку нават у страшным сьне ня мог сабе ўявіць, што гэтыя зручныя чаравікі трэба ўжываць на перасечанай мясцовасьці. У *красоўках* ішлі на дыскатэкі і ў рэстараны, у *красоўках* бралі шлюб, прыходзілі ў габінэты да высокага начальства, карцей — у *красоўках* жылі. *Красоўкі* сталіся паказчыкам заможнасьці: „У цябе *красачы* якой фірмы?“

Прывід свабоднага рынку ў Беларусі прынёс у прыватныя гандлёвыя кропкі процьму *красовак*. Цяпер дэфіцытам сталіся грошы, за якія гэтыя *красоўкі* можна набыць. Яны прыгожыя, трывалыя і зручныя. Шкада толькі, што ў адных *красоўках* цывілізаванага сьвету не дагоніш. Тут трэба і *красоўкі*, і да *красовак*.

Краты

Аляксандар Лукашук

Краты — гіерогліф свабоды.

Прасьцейшы за *краты* толькі крыж. Ён зашыфраваны ў *кратах*, ці наадварот — *краты* зашыфраваныя ў крыжы.

Краты — адна з геніяльных вынаходак чалавецтва. Прырода ня ведае *кратаў*, як ня ведае кола. Гэта плён чыста чалавечага розуму. Разумнае жыццё на іншых плянэтах, напэўна, таксама немагчымае бяз *кратаў* — лёгкай і эканомнай канструкцыі, якая надзейна перакрывае прастору, ня дзелячы яе намёртва, як гэта робіць, напрыклад, сьцяна.

У *кратах* ёсьць намёк на свабоду — так барханы пустыні нагадваюць марскія хвалі.

Краты ўражваюць ляканічнасьцю і выразнасьцю знаку: складзіце дзьве пары пальцаў наўскрыж — і ў Беларусі ў любым з 99 мінулых гадоў стагодзь-

дзя вас зразумеюць бяз словаў людзі самага рознага паходжаньня, адукацыі, але аднолькавага жыцьцёвага досьведу: непісьменны слуцкі селянін-паўста-нец і акадэмік-нацдэм, верніца-баптыстка і менскі школьнік, студэнт унівэр-сытэту і журналіст.

Краты — мова, на якой чалавек гаворыць зь дзікімі зьвярамі і зьдзічэ-лымі *homo sapiens*. Праўда, зусім ня *краты* вызначаюць, хто знаходзіцца на якім іх баку — хто *закратаваны*, хто не.

Апатэоз *краты* наступіў у XX-м стагодзьдзі, калі за *кратамі* пабывала людзей больш, чым за ўсе папярэднія, разам узятых. *Краты* — безумоўны сымбаль стагодзьдзя, ягоная родавая адзнака.

У беларускую мову *краты* прыйшлі з лаціны. Статут рабоча-сялянскай Чырвонай арміі, які ў 20-я гады быў надрукаваны ў Беларусі, патрабаваў, каб перад уваходам у казарму абавязкова ляжала „*кратка* для абціраньня ног“. Гэта ці не адзіны выпадак спробы пашырэння сэмантычнага поля слова, якое нашае стагодзьдзе намёртва загнала ў адзін шэраг са словамі арышт, этап, кайданы, турма, саветы і, канечне, першы прэзыдэнт.

Краявід

Сяржук Сокалаў-Воюш

Краявід — складанае слова, складаная зьява. *Краявід* можа быць які заў-годна: сумны, радасны, змрочны, сонечны, маляўнічы ці жahlівы. Але, няг-ледзячы на азначэньні, само слова *краявід* дадае фразе пазьтычнасьці.

Я хаджу закаханы ў твае *краявіды*

І шапчу я прызнаньні, о, мой край дарагі,

— напісаў Генадзь Бураўкін.

Пэйзаж, ляндшафт і малюнак (апошняя — у пераносным значэньні) — такія падае слоўнік Клышкі сынонімы да *краявіду*. А ў слоўніку Ластоўскага яно падаецца ў форме *краёвідзь*, пасля якога чытаем сынонім: спазор.

Тыпы беларускага *краявіду*: вясковы і гарадзкі, раўнінны і ўзгорысты, азёрны, лясны, пушчанскі. Карацей, усё як у людзей, калі не лічыць чарно-быльскага *краявіду* — пакінутых, разбураных і разрабаваных селішчаў, пач-варных жывёлінаў, ненатуральна вялікіх расьлінаў...

Краявід ня мае гаспадара. Гэты кавалак абшару мне не належыць, але захапляцца *краявідам* я магу. Чалавек заўсёды імкнецца ўжываць тое, што мае. Хто толькі ня здэкаваўся, хто толькі не зьмяняў нашых *краявідаў*! Вой-ны, навалы, будаўнікі, дрывасекі, мэляратары. Хто толькі не ўпрыгожваў іх — Боская ласка, рупнае дбайства, дойліды і садоўнікі.

Кросны

Рыгор Барадулін

Кросны. У слове гэтым чуецца: кроза і сны. Нашыя прабабкі і бабкі, маці нашыя колькі крозаў сасьнілі, ткучы сабе пасаг доўгімі зімовымі вечарамі. А за вокнамі сутыкаліся ноч і дзень, і ткаліся суткі — палатніны вечнасьці. Усё, наагул, тчэцца ў навакольлі: і дождж, і туман, і мроіва, і сутоньне. Сумная ўсьмешка пяяла: